

- 1) Встанови зв'язок слів.
- 2) Що означає слово?
- 3) Що означає його закінчення (суфікс)?
- 4) Як змінюється слово?
- 5) На які питання воно відповідає? [7]

Після складання будь-якого алгоритму обов'язковою є практична частина, де студенти закріплюють теоретичні знання на практиці, виконуючи різноманітні вправи та завдання.

Важливою умовою роботи над алгоритмом є складання алгоритму всією студентською аудиторією. Це покращує запам'ятовування побудованої моделі, полегшує та покращує сприйняття нової інформації та застосування нового правила на практиці. Для формування вміння складати алгоритми потрібно навчити знаходити загальний спосіб дії, виділяти основні елементарні дії, з яких складатиметься алгоритм, планувати послідовність відокремлених дій, навчити правильно записувати алгоритм. Отже, основними моментами в роботі з алгоритмами є правильно підібрані підготовчі вправи, які створюють базу для успішної роботи. Важливим є підведення студентів до розуміння логіки створення алгоритму, його структури та техніки застосування та тренування в застосуванні алгоритму на практиці. Особливо виділяється важливість самостійної роботи учнів щодо застосування алгоритму конкретного правила або теми на практиці.

Таким чином, можна зробити висновки, що в науковій літературі існують деякі розбіжності щодо розуміння поняття алгоритм, але найпоширенішим є розуміння алгоритму як певної логічної побудови, яка розкриває зміст і структуру розумової діяльності учня для розв'язання навчальних задач будь-якого типу і служить практичним керівництвом для вироблення певних навичок або формування понять. Робота з алгоритмами сприяє розумовому розвитку, вимагає постійного аналізу та синтезу, зіставлень і протиставлень, узагальнення та конкретизації, отже, можна сказати, формує, так зване, алгоритмічне мислення. Створення алгоритмів та застосування їх у навчальному процесі формує алгоритмізацію навчання. Застосування алгоритмів в процесі навчання у ВНЗ сприяє розумовому розвитку та формуванню логічного мислення студентів, а також сприяє ефективності навчання, його оптимізації. Активне застосування методу алгоритму у навчальному процесі сучасної вищої школи України сприятиме підвищенню якості освіти та допоможе активізувати процес навчання, саме цього вимагає реформування вищої освіти у світлі вимог Болонського процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чайковський А. В. Метод, алгоритм, план / А. В. Чайковський [Електронна версія]. – Режим доступу: philosof.onu.edu.ua/elb/articles/chaikovski/
2. Педагогічний словник / За ред. Ярмаченка М. Д. – К. : Педагогічна думка, 2001.
3. Енциклопедія освіти / За ред. В. Г. Кремня – К. : "Юрінком інтер", 2008.
4. Педагогический энциклопедический словарь. – М. : Научное издательство "Большая Российская энциклопедия", 2003.
5. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995.
6. Беспалько В. П. Педагогіка і прогресивні технології навчання / В. П. Беспалько. – М. : Педагогіка, 1995.
7. Алгоритмізація процесу навчання молодших школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ua-referat.co

УДК 378.147.88

Кудіна В. В.,
доцент КНЛУ
Грежук Ю. В.,
магістрантка КНЛУ

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ОРГАНІЗАЦІЇ

У статті аналізуються умови і причини недостатньої професіоналізації практичних занять з іноземної мови у вищому мовному навчальному закладі та розглядаються основні напрями і засоби формування на практичних заняттях з іноземної мови професійно орієнтованої особистості студента як майбутнього викладача. Наводяться приклади професійно орієнтованих завдань і вправ для різних ступенів навчання, а також результати дослідження, проведеного серед студентів III курсу факультету германської філології Київського національного лінгвістичного університету щодо ефективності запропонованих прийомів і методів навчання на практичних заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: практичне заняття, методи й форми організації практичних занять з іноземної мови, професійно спрямоване навчання іноземних мов, “суб’єктивні теорії”.

Кудіна В. В., Грежук Ю. В. Основные проблемы проведения практических занятий по иностранному языку в высшей школе и пути повышения эффективности их организации. В статье анализируются условия и причины недостаточной профессионализации практических занятий по иностранному языку в высшем языковом учебном заведении, рассматриваются основные направления и

способы формирования на практических занятиях по иностранному языку профессионально ориентированной личности студента как будущего преподавателя. Приводятся примеры профессионально ориентированных заданий и упражнений для разных уровней обучения, а также результаты исследования, проведенного среди студентов III курса факультета германской филологии Киевского национального лингвистического университета по эффективности предложенных приемов и методов обучения на практических занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: *практическое занятие, методы и формы организации практических занятий по иностранному языку, профессионально направленное обучение иностранным языкам, “субъективные теории”.*

Kudina V. V., Hrezhuk J. V. The main problems of high school foreign language classes and ways of improvement of their organization. *The article focuses on the analysis of the conditions and reasons of insufficient professionalization in high school foreign language classes, and the consideration of the basic approaches and ways of forming future foreign language teachers' professionally oriented competence in foreign language classes. The author gives examples of professionally oriented tasks and exercises for teaching students at different stages, and the results of a study, conducted among the students of the III-rd course of the Germanic Philology Department of Kyiv National Linguistic University, on the effectiveness of the proposed teaching methods and techniques in foreign language classes.*

Key words: *practical class, methods and forms of foreign language classes' organization, professionally oriented foreign language teaching, “subjective theories”.*

Практичне заняття поряд із лекційним і семінарським є однією з основних і традиційних форм навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Проблема актуальності його вдосконалення залишається незмінною. Сьогодні активні дослідження в зазначеній галузі ведуть О. І. Пономарьова, О. О. Стеценко, Н. В. Вітухіна, Є. С. Полат та інші. **Мета статті** – проаналізувати стан і основні проблеми проведення практичних занять з іноземної мови у вищому мовному навчальному закладі та запропонувати нові шляхи підвищення ефективності їх організації, спираючись на становлення особистості студента як майбутнього викладача; а також провести дослідження серед студентів щодо ефективності запропонованих прийомів і методів навчання на практичних заняттях з ІМ.

Як зазначається в законі України “Про вищу освіту”, навчальний процес у галузі вищої освіти охоплює організацію пізнавальної діяльності тих, хто здобуває освіту, та управління нею. Основне його призначення полягає у створенні найсприятливіших умов для засвоєння студентами певних знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного опанування обраною спеціальністю. У вищих навчальних закладах навчальний процес знаходить свій прояв у системі організаційних, дидактичних та інших заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому та кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти. Навчальний процес організовується з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, яка здатна постійно оновлювати свої професійні знання та швидко адаптуватись до змін і розвитку відносин у сфері професійної діяльності в умовах ринкової економіки [2, с. 161].

Слід зазначити, що необхідні знання та навички передаються студентам шляхом проведення з ними навчальних занять. Постає питання: яке ж місце в системі навчально-виховної роботи у мовному вищому навчальному закладі посідають практичні заняття з ІМ? Відповідь очевидна – майже основну роль! Чому майже? Тому що педагогіка вищої школи базується на принципі: для ефективного навчання необхідно створювати умови, коли знання беруть самі студенти, а викладач виступає у ролі консультанта, провідника. Мета навчальної діяльності – не дати, а допомогти взяти. Упродовж навчання студенти мають не лише оволодіти відповідною сумою знань, а й навчитися самостійно опановувати знання, оволодіти вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці в контексті майбутньої професійної діяльності. До того ж участь студентів у практичних заняттях забезпечує оптимальні умови для інтелектуального розвитку особистості, оволодіння раціональними методами та прийомами практичної діяльності, формування соціальної зрілості майбутніх фахівців [4].

Практичне заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Мета практичного заняття – поглиблювати, поширювати та деталізувати знання, виробляти навички професійної діяльності, розвивати наукове мислення та мовлення, перевіряти знання студентів, мати засіб оперативного зворотного зв'язку.

Для досягнення ефективності практичного заняття слід домагатися, щоб мета заняття була зрозумілою не тільки викладачеві, але й студентам. Практичне заняття не має бути топтанням на місці. Тому слід організовувати практичні заняття таким чином, щоб студенти постійно відчували зростання складності завдань, які вони виконують, отримували позитивні емоції від переживання власного успіху в учінні, були зайняті напруженою творчою роботою, пошуком правильних і точних рішень. Велике значення має реалізація індивідуального підходу та продуктивне педагогічне спілкування. Студенти мають одержати можливість розкрити й виявити свої здібності, свій особистий потенціал. Тому при деталізації плану заняття, розробці завдань викладач має враховувати рівень підготовки та інтереси кожного студента, підтримувати самостійність та ініціативу [3, с. 58].

Вчені-дидакти висувують низку вимог до практичних занять:

- забезпечення розуміння студентами необхідності володіння базовими теоретичними знаннями;
- усвідомлення необхідності вироблення вмінь і навичок, що мають професійну спрямованість;
- забезпечення оптимальних умов для формування умінь і навичок (санітарно-гігієнічних, дидактичних, виховних);
- навчання студентів раціональних методів оволодіння вміннями й навичками;
- забезпечення самостійної діяльності кожного студента;
- дотримання систематичності й логічної послідовності у формуванні умінь і навичок студентів;
- розробка завдань для практичних занять з чіткою професійною спрямованістю;
- широке включення в систему практичних занять завдань творчого характеру;
- систематичний контроль виконання студентами практичних завдань;
- постійне заохочення практичної навчальної діяльності студентів [4, с. 303].

Як відомо, кінцеві практичні цілі навчання ІМ у мовному вищому навчальному закладі формулюються на сучасному етапі розвитку суспільства, як розвиток особистості педагога, який готовий і здатний брати участь в іншомовному міжкультурному спілкуванні та вміє навчати студентів шляхом формування іншомовної комунікативної компетенції в її професійному варіанті. Саме тому, на наш погляд, у мовних ВНЗ на практичних заняттях з іноземної мови необхідно не лише сприяти формуванню у студентів іншомовної комунікативної компетенції, але й від самого початку сприяти становленню майбутнього викладача.

Варто зазначити, що, на жаль, практичні заняття з ІМ у вищій школі все ще тяжіють до традиційної концентрації на навчанні мовного матеріалу й до жорсткого управління навчальним процесом. Інноваційні методичні моделі та методи навчання й вивчення ІМ не завжди реалізуються на практиці, хоча вітчизняні методисти, так само як і їхні колеги на Заході, виступають за комунікативні методи в руслі діялісно- й особистісно орієнтованого підходу. Причому, як зазначає О. М. Соловова, “на рівні фундаментальних наукових досліджень у педагогіці, психології, соціолінгвістиці, методиці навчання іноземних мов радянські та російські вчені набагато випереджали своїх зарубіжних колег, однак на рівні практичного впровадження власних теорій” ми поступалися й поступаємося закордонним фахівцям [1, с. 3 – 4].

Ефективність практичних занять з ІМ повністю залежить від особистості викладача. Методика практичного заняття може бути різною, але основним є те, щоб різними методами досягалась загальна дидактична мета. У західноєвропейській методиці є феномен “суб’єктивних теорій” (СТ), які впливають на професійну діяльність педагога набагато більше, ніж уся університетська педагогіка. У процесі формування СТ дослідники виокремлюють три фактори:

- **особистий і особистісний:** шлях у професію, власний досвід навчання і вивчення ІМ у школі та ВНЗ, мотиви вибору професії, (не)улюблені педагоги тощо;
- **соціальний:** тип навчального закладу, навчальні програми та плани, стосунки з керівництвом, колегами, батьками, учнями;
- **предметний:** рівень розвитку власної іншомовної комунікативної компетенції, ставлення до ІМ, до своєї професії, до свого образу як вчителя ІМ, до методичних поглядів і переконань, які склалися.

Суттєвому впливу у ВНЗ піддаються саме методичні погляди й переконання. При цьому студент має бути здатним до рефлексії, аналізу й оцінки чужої діяльності, а також до саморефлексії, самоаналізу і самооцінки своєї власної діяльності. Цього можна досягти, моделюючи професійну орієнтацію практичних занять з ІМ у підручниках і навчально-методичних комплексах, а також послідовно реалізуючи її на практичних заняттях з ІМ. Йдеться не тільки про насичення навчальних матеріалів і навчального процесу професійними темами й відповідною лексикою. В першу чергу, необхідна така організація навчального процесу, яка дозволить сенсифікувати студентів до проблем методів і прийомів, що використовуються на практичних заняттях, до можливостей прийомів і стратегій самонавчання, стимулюючи їх рефлексивне мислення та аналіз, що і буде в кінцевому підсумку сприяти розвитку нової культури викладання та учіння. Звичайно, цей шлях вимагає великого бажання і чималої педагогічної мужності від самих викладачів, адже не так просто запропонувати студентам проаналізувати та оцінити своє власне заняття. Не так просто відмовитися від своєї домінуючої авторитарної ролі, від звичного вивчення підручника з ІМ. Не так легко й просто складати нові незвичайні вправи і завдання, знаходити для них час і місце в ході заняття, експериментувати з новими формами роботи та взаємодії зі своїми студентами. Але тільки таке викладання й учіння з елементами дослідницької та рефлексивної діяльності обох зацікавлених сторін може призвести до бажаної гармонійної інтеграції теорії й практики. Таким чином, “наскрізна” професіоналізація навчальних матеріалів і навчального процесу з ІМ нового типу має стати важливою складовою мовної підготовки майбутніх викладачів ІМ [1, с. 5].

Прослідкуємо, до чого мають залучати викладачі студентів на практичних заняттях з ІМ на різних курсах навчання у мовному вищому навчальному закладі.

На **першому курсі** в процесі навчання викладач має ініціювати паралельний розвиток у студентів професійних навичок та умінь. Цього можна досягти за рахунок виразного читання вголос, художньої декламації або розвитку здатності чути й виправляти чужі мовні помилки. Крім того, студентам можна пропонувати вправи, після виконання яких вони аналізують їх мету, ефективність, методичну доцільність тощо. Основою для такого аналізу й рефлексії служать власний досвід вивчення ІМ і мовна компетенція студентів. До того ж, з самого початку навчання у ВНЗ необхідно стимулювати мислення студентів з приводу необхідності

оволодіння ними ефективними індивідуальними навчальними прийомами і стратегіями з метою розвитку навчальної автономії. Наприклад, за допомогою питань, які обговорюються в залежності від ситуації на занятті:

- *Яке Ваше ставлення до обраної ІМ? Чому вона Вам (не) подобається?*
- *Яке Ваше ставлення до країн досліджуваної мови та їх народів?*
- *Яких якостей Вам не вистачає, щоб оволодіти ІМ?*

Дуже важливо вже на першому курсі розпочати роботу над формуванням арсеналу мовних засобів для ведення заняття й організації педагогічного спілкування [1, с. 6].

На **другому курсі** завдання, що вимагають методичної рефлексії й аналізу, можуть інтегруватися у вправи для формування мовленнєвих компетенцій. Можна пропонувати студентам в якості домашнього завдання складання власних вправ для формування мовних компетенцій, спочатку за аналогією, потім із варіюванням деяких змістовних або мовних компонентів, а потім і без зразка. Цікаві й дуже корисні для студентів вправи для профілактики помилок. Наприклад:

- *Виконайте вправу і скажіть, на що варто було б звернути увагу, щоб уникнути помилок в ...*
- *Проаналізуйте вправу й спрогнозуйте труднощі її виконання ...*
- *Перегляньте виконану одним із ваших студентів (анонімно!) вправу. Помилки, які він допустив, підкреслені зеленим кольором. Спробуйте пояснити, чому він зробив ці помилки. Як можна було б їх запобігти?*

Протягом другого та третього курсів варто продовжувати роботу над розширенням і систематизацією лексики класного вжитку. Доцільно мотивувати студентів до ведення спеціальних словників, куди заносяться відповідні вирази в різні рубрики, наприклад: хід уроку, форми роботи, робота з різними засобами навчання тощо [1, с. 7].

На **третьому курсі** професійно орієнтовані знання та вміння можна розширювати й поглиблювати, перш за все, під час виконання та аналізу вправ і завдань для вдосконалення всіх компетенцій. Аналіз і рефлексія базуються на цьому ступені навчання не тільки на власному досвіді студентів, але й на спеціальних знаннях, що отримані в курсах психології, педагогіки та методики. Слід продовжити формування у студентів нового підходу до помилок – не як до неминучого зла, яке має бути покаране, а як до природного явища в процесі освоєння нової діяльності й формування будь-якої компетенції. Наприклад:

- *Обговоріть у трійках: чому виникають помилки? Складіть список можливих причин.*
- *Що таке, з вашої точки зору, помилка?*
- *Які бувають, на вашу думку, помилки?*

На цьому ступені навчання можна пропонувати студентам складання не тільки окремих граматичних, лексичних і фонетичних вправ, але й ланцюжків вправ, об'єднаних загальним комунікативним контекстом, завдань на пошук і підбір різних текстів для читання та аудіювання в Інтернеті, додаткових візуально-зображальних матеріалів тощо. Обов'язковою умовою залишається неодмінне використання студентських матеріалів на практичних заняттях з ІМ та їх оцінювання – студентами і викладачем [1, с. 8].

На **четвертому і п'ятому курсах** студенти проходять, як правило, кілька практик. Досвід цієї роботи має також стати предметом обговорення на практичних заняттях з ІМ, але не стільки з метою “вивчення нових тем” й оволодіння певною лексикою, скільки з точки зору формування особистості майбутнього педагога. В завданнях бажано стимулювати більш складну й комплексну рефлексію, наприклад:

- *Який я вчитель? Який мій власний стиль педагогічної діяльності?*
- *За що мене (не) любили учні під час підпрактики?*
- *Як створити атмосферу довіри на уроках? Чи вмію я це робити?*

Вправи й завдання, запропоновані студентам старших курсів, можуть надати їм суттєву допомогу, якщо дотримуватися в їх організації й виконанні певної послідовності: від самоідентифікації (визначення власного “професійного портрета”) через різні варіанти і шляхи саморозвитку та самовдосконалення до вправ і завдань для їх здійснення, аналізу й коригування [1]. Оволодіння основами педагогічного спілкування можливе лише на практиці, тобто на практичних заняттях. Тому студентів вже відразу варто привчати виступати перед аудиторією, щоб вони не боялися публіки. Це дуже сприяє підвищенню культури і техніки мовлення.

Для перевірки ефективності та зацікавленості самих студентів у введених запропонованих методів і прийомів для підвищення ефективності організації роботи на практичних заняттях з ІМ, ми вирішили провести дослідження серед студентів III курсу факультету германської філології Київського національного лінгвістичного університету. Студентам було запропоновано взяти участь в анонімному анкетуванні й дати відповідь на низку запитань змішаного характеру, де поєднувалися можливості обрати альтернативну відповідь і викласти власну думку.

Як виявляється за результатами проведених досліджень, більшості студентів подобається вивчати іноземні мови, й англійську мову зокрема, тому вони й вирішили продовжити навчання у цьому вищому навчальному закладі. Основною мовою у них є англійська, тому вони приділяють найбільшу увагу її вивченню. За словами студентів, англійська мова – це одна з найуживаніших мов у світі, а також це мова міжнародного спілкування. Крім того, що вони мають нагоду познайомитися з культурою народу, мову якого вони вивчають, є й можливість пізнати культурні й національні особливості інших країн світу, бо англійською мовою спілкуються скрізь. Важливим є й той факт, що, добре володіючи англійською мовою, ви маєте широкий спектр можливостей у виборі майбутньої професії. Всім нам знайомий вислів: “Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти

людина”. Кожна високоосвічена людина має володіти хоча б однією іноземною мовою, тому не дивно, що зараз вивчення іноземних мов набуло таких шалених обертів.

Оволодіння ІМ – це нелегкий процес, який вимагає докладання великих зусиль. На запитання: “Яких якостей Вам не вистачає, щоб добре оволодіти ІМ?” – більшість студентів відповіла, що їм не вистачає наполегливості й терпіння. З цим важко посперечатися, бо щоб добре оволодіти ІМ, треба пройти складний шлях її вивчення, а не у кожного є достатньо сили волі. Деяким не вистачає концентрації уваги, впевненості для комунікації з носіями мови та часу, бо крім вивчення ІМ, вони ще мають оволодіти знаннями з інших навчальних дисциплін, а деякі мають складності саме у запам’ятовуванні великої кількості нової лексики.

Нам випала нагода поцікавитися у студентів, чи вони задоволені якістю проведення практичних занять з ІМ в лінгвістичному університеті, й відповіді були досить різні. Загалом, викладанням англійської мови вони задоволені, їм подобаються методи й прийоми, які застосовуються на практичних заняттях, вони проводяться активно й цікаво. Однак, незважаючи на те, що викладачі досконало володіють англійською мовою, більшості студентів не вистачає спілкування з носіями мови. Крім того, за їх словами, на III курсі замість вивчення великої кількості “непотрібних” предметів, варто збільшити кількість годин на вивчення ІМ. Інакше доводиться займатися самонавчанням, а оволодіти ІМ самостійно досить складно. Тобто, ми бачимо, що якістю проведення практичних занять з англійської мови студенти більш-менш задоволені, але зовсім інша ситуація склалася з викладанням другої ІМ – французької чи іспанської. Студенти не задоволені якістю проведення практичних занять із зазначених мов. Ті, хто вивчають іспанську мову як другу іноземну, не задоволені постійним виконанням завдань на роздруковках без спілкування на заняттях, а ті, хто вивчають французьку мову, вимушені працювати за старими підручниками, які не відповідають сучасним особливостям спілкування. Вони скаржаться на те, що, не вмючи розповісти про самого себе, їх примушують вивчати лексику та розбирати тексти, які не мають практичного застосування: або лексика маловживана, або вона просто застаріла й зараз вже не використовується у повсякденному житті. Тому, як ми бачимо, більшої уваги слід приділяти пошуку шляхів для підвищення ефективності проведення практичних занять з другої ІМ.

Оскільки ми дійшли висновку, що в мовних ВНЗ на практичних заняттях з ІМ, вже починаючи з I курсу, треба сприяти формуванню якостей та умінь майбутнього викладача, то ми вирішили поцікавитися у студентів, чи вони вже практикували завдання подібного характеру й наскільки вони зацікавлені в їх застосуванні. На запитання: “Чи викладачі на практичних заняттях з ІМ сприяють Вашому виразному читанню вголос або художній декламації?” – 64% студентів відповіли, що вони дуже часто це практикують на заняттях, а 36% студентів зазначили, що вони досить рідко цим займаються, але хотілося б частіше практикувати.

Також цікавим є той факт, що на практичних заняттях з ІМ викладачі сприяють розвитку здатності студентів слухати та виправляти мовні помилки своїх одногрупників: 93% студентів відповіли, що вони це дійсно практикують на заняттях, а 7% – що вони цього не виконують, але хотіли б практикувати частіше. Крім того, слід залучати студентів до прогнозування та попередження виникнення власних помилок перед виконанням певних вправ. Більшість студентів (64%) зазначили, що вони таке практикували, а інші (36%) – підтримали запропоновану ідею, хоча ніколи такого раніше не робили.

Слід зазначити, що дуже часто методисти радять на практичних заняттях з ІМ після виконання вправ пропонувати студентам проаналізувати їх мету, ефективність і методичну доцільність. Звернувши на це увагу, ми вирішили дізнатися у студентів, наскільки це є поширеним явищем на практичних заняттях з ІМ. Як з’ясувалося, 86% студентів відповіли, що вони не практикують таких завдань на заняттях з ІМ, а 14% зазначили, що іноді викладач давав їм можливість виконувати завдання такого типу. Студенти згодні, що краще було б практикувати це частіше, оскільки дехто з них уже працюють репетиторами, а це допоможе їм у підборі необхідних вправ для їхніх учнів і підвищення рівня власного професіоналізму.

Однією із особливостей практичних занять з ІМ має бути їх організація й спрямування на розвиток мисленнєвої діяльності студентів. Тому не дивно, що викладачі постійно залучають на практичних заняттях з ІМ різні вправи та творчі завдання, які спрямовані на розвиток мислення студентів: 93% зазначили, що вони часто виконують подібні завдання, а 7% хотіли б це практикувати частіше. Серед найпоширеніших завдань можна назвати такі: відповіді на запитання викладача, складання діалогів зі штучними або природними опорами відповідно до теми практичного заняття, висловлення власних роздумів з проблемного питання, аналіз та інтерпретація художніх творів тощо.

Досить часто у студентів виникає проблема, пов’язана з тим, що вони не можуть виконати якийсь завдання, не можуть щось зрозуміти або просто запам’ятати, тому методисти радять викладачам ІМ допомагати студентам оволодівати ефективними індивідуальними навчальними прийомами й стратегіями для покращення ефективності засвоєння нового навчального матеріалу. Як виявилось за результатами анкетування, не всі викладачі це практикують: лише 24% студентів підтвердили, що викладачі пропонували їм певні прийоми для кращого запам’ятовування та розуміння нового матеріалу (складання схем і таблиць для легшого сприйняття й розуміння граматичного матеріалу, використання карток для засвоєння й практикування лексичного матеріалу тощо), 12% зазначили, що їм викладачі нічого такого не пропонували, а 64% студентів висловили бажання частіше пропонувати їм різні прийоми для полегшення оволодіння ІМ.

Одним із найефективніших прийомів, які методисти радять викладачам ІМ, – це пропонувати студентам самостійно складати власні вправи відповідно до теми заняття. Результати анкетування нас вразили: всі опитані студенти (100%) зазначили, що вони практикували складання своїх вправ на практичних заняттях з ІМ. Це досить непогане тренування своїх можливостей виступати у ролі викладача, а також розвиток власного

мислення й творчої діяльності. Деякі викладачі практикують залучення студентів до пошуку та підбору різних вправ і завдань самостійно (пошук різних текстів для читання й аудіювання в Інтернеті, додаткових візуально-зображальних матеріалів тощо). Згідно з результатами анкетування, 58% респондентів підтвердили, що вони теж брали участь у пошуку додаткових вправ і завдань, а тих, які хотіли б це практикувати, й тих, що не бажають цього робити, виявилася однакова кількість – по 21%. Тобто все також залежить від бажання студентів брати участь у творчій пошуковій діяльності.

У всіх викладачів завжди виникає питання, які ж вправи найбільше до вподоби студентам. Тому ми вирішили на основі спостережень і анкетування студентів з'ясувати, які ж вправи вони найбільше люблять. У результаті проведеного опитування були отримані такі результати:

Типи вправ	Кількісні результати дослідження
Фонетичні	11%
Лексичні	27%
Граматичні	3%
Аудитивні	3%
Говоріння	35%
Читання	16%
Письмо	5%

У ході нашого дослідження ми дійшли висновку, що студенти найбільше люблять вправи на розвиток говоріння (35%), лексичні вправи (27%), вправи на читання (16%), фонетичні (11%), письмові вправи (5%), а менш за все їм подобаються граматичні (3%) та аудитивні (3%) вправи. З методичної точки зору можна сказати, що у навчальному процесі всі види вправ є ефективними, все залежить від мети заняття та поставлених завдань. Крім того, слід залучати різні типи вправ, щоб вони не були одноманітними й нецікавими. Досить ефективним є використання ігор на практичних заняттях з ІМ. Вони, як правило, активізують діяльність студентів і сприяють підвищенню їх інтересу у процесі навчання. Хоча й тут треба не переступити межу, оскільки постійне використання тих самих ігор може їм набриднути й викликати протилежний ефект. Ігри необхідно змінювати та добирати відповідно до теми заняття та поставленої мети.

Одним із завдань, яке також стояло перед нами, було з'ясувати у студентів, яким чином вони хотіли б покращити ефективність проведення практичних занять з ІМ, що б вони додали або змінили, будучи на місці викладача. Було внесено багато цікавих ідей, серед основних можна згадати такі: залучати більше тем для обговорення, цікавих текстів для читання та аудіювання; більше уваги приділяти фонетиці та покращенню вимови; залучати активну лексику в діалогічному мовленні; пропонувати більше творчих завдань; більше працювати на заняттях й менше завдань давати на домашнє опрацювання; збільшити кількість годин, а найголовніше – це запрошувати на практичні заняття носіїв ІМ.

Отже, як ми бачимо, з одного боку, існує низка проблем щодо якості проведення практичних занять з ІМ у вищій школі, які потребують вирішення. З іншого боку, – за результатами нашого дослідження, можна сказати, що студенти більш-менш задоволені якістю практичних занять з англійської мови, що не можна сказати про викладання другої ІМ. Крім того, слід також прислухатися до побажань студентів й запрошувати на практичні заняття з ІМ носіїв мови, аби вони чули й практикували живу мову, якою спілкуються місцеве населення країн, мови яких вивчаються.

І на закінчення варто додати, що список вправ і завдань для забезпечення професіоналізації практичних занять з ІМ невичерпний, його можна розширювати й поглиблювати в усіх напрямках. Немає меж досконалості! Єдине, що заборонено на практичних заняттях з ІМ, – це навчати тільки іноземній мові, не звертаючи уваги на те, хто вивчає цю мову: майбутній вчитель, перекладач, працівник видавництва чи референт.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бориско Н. Ф. Формирование профессионально ориентированной коммуникативной компетенции на практических занятиях по иностранному языку или сколько методики нужно будущему учителю? / Н. Ф. Бориско // Иноземні мови. – 2010. – №2. – С. 3 – 10.
2. Кремін В. Г. Закон України “Про вищу освіту”. Науково-практичний коментар / В. Г. Кремін. – К. : СДМ – Студіо, 2002. – 323 с.
3. Кудіна В. В. Педагогіка вищої школи / В. В. Кудіна, М. І. Соловей, Є. С. Спіцин. – К.: Ленвіт, 2009. – 194 с.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.

УДК 378.041:165.194

Довганець В. І.

ЕКСПЛІКАЦІЯ ФЕНОМЕНУ «ПІЗНАВАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ СТУДЕНТІВ»

У статті здійснено ретроспективний аналіз понять «самостійність», «пізнавальна самостійність» з семантичної, філософської і психолого-педагогічної точок зору з акцентом на актуальність формування зазначених якостей особистості в умовах сьогодення.

Ключові слова: самостійність, пізнавальна самостійність, якість особистості, уміння.